

Валерій Кравчук,
кандидат юридичних наук,
заступник начальника відділу
підготовки прокурорів з організації роботи
в органах прокуратури Національної
академії прокуратури України

УДК 340.12:342.5

Міждисциплінарний підхід у дослідженні громадського контролю у публічно-правовій сфері

Сучасна наука характеризується постійним зростанням всеможливих спеціалізацій, утворенням нових субдисциплін, що викликано зростанням кількості даних, комплексністю внутрішніх теоретичних структур кожної галузі знань. Таким чином, наука розділяється на багаточисельні дисципліни та зберігає сталу тенденцію до звуження спеціалізацій. Унаслідок цього вчені різних галузей знань (політологи, соціологи, психологи, кібернетики, філософи) «ув'язнені» у межах своїх спеціальностей, взаємодія між якими ускладнена цією замкнутістю. Разом з тим, це має і важливий позитивний ефект. Такий розвиток сучасної науки призвів до того, що у межах різних наукових знань досліджуються схожі проблеми та концепції. Це дозволило виявити більше спільних для різних галузей знань закономірностей виникнення, розвитку і функціонування одного й того ж предмету дослідження. Тому на нашу думку, одне з ключових методологічних завдань сучасної науки є максимальне об'єднання досягнень різ-

них галузей знань при дослідженні конкретної визначеної проблематики.

Важливою складовою цього підходу є моніторинг наукових досліджень суміжних галузей знань, що дозволить поглибити та розширити наукові дослідження. Адже кожна наука є в широкому сенсі слова моделлю, тобто понятійною структурою, що має на меті відобразити певні аспекти реальності. Тож потрібність та плідність міждисциплінарних досліджень набуває беззаперечних переваг і пріоритетів.

Слід зазначити, що на сьогодні у вітчизняній юридичній науці відсутнє системного методологічне обґрунтування міждисциплінарності у наукових розробках, що додатково актуалізує дослідження за цим напрямом.

Метою статті є висвітлення ефективності міждисциплінарного підходу у дослідженні «громадського контролю» у публічно-правовій сфері, виокремлення основних наукових результатів різних галузей знань за вказаним предметом дослідження, а також визначення обсягу їх інтеграції

у юриспруденцію та перспектив врахування міждисциплінарності у юридичних наукових розробках.

Міждисциплінарний підхід у науковій методології останнім часом набуває розповсюдження. На нашу думку, його застосування таке ж важливе для забезпечення комплексності наукових опрацювань як й ізольованість у конкретній галузі знань для досягнення поглибленості досліджень. Проте, до зазначених методологічних підходів висуваються різні наукові завдання. Зокрема, міждисциплінарний підхід проявляється у взаємопроникненні, взаємозбагаченні методів, наукового інструментарію різних наук виходячи за межі лише однієї науки, у тому числі шляхом запозичення взаємопов'язаних результатів дослідження, використання їхніх теоретичних схем, моделей, категорій, понять.

Наприклад, на думку А. Колота, міждисциплінарність у дослідженнях – це науково-методологічна новація, яка породжує здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недоступним у межах окремо взятої науки з її специфічними, вузькоорієнтованим об'єктом, предметом і методами дослідження. Окрім того, дозволяє подолати надмірну експансію та мейнстрім однієї галузі знань [1, с. 18]. Тож за своєю суттю міждисциплінарність у функціональному розумінні є синергією різних наук, що передбачає розвиток інтегративних процесів, взаємодію методів та наукового інструментарію, а також оновлення сучасної методології досліджень для досягнення нових наукових знань.

Здебільшого виділяють три рівні застосування міждисциплінарного підходу: 1) інформаційно-застосовчий – використання досягнень та наукових розробок різних галузей знань щодо спільного предмету дослідження; 2) методологічно-дослідницький – запровадження міждисциплінарної методології або нових методів наукового пізнання; 3) генераційно-інтегруючий – виділення

нових галузей знань на межі поєднання двох і більше різних наукових сфер [2, с. 299].

Слід зазначити, що категорія «громадський контроль» розглядається багатьма науками впродовж багатьох етапів розвитку суспільних відносин у публічно-правовій сфері. Тому очевидно, що його дослідження потребує міждисциплінарного підходу не лише у межах різних спеціальностей юридичної науки, а й у таких галузях знань як державне управління, політологія, соціологія, філософія, психологія. Тому застосування у даному дослідженні міждисциплінарного підходу на інформаційно-застосовчому рівні дає змогу сформулювати підґрунтя для вироблення цілісної концепції громадського контролю у демократичному суспільстві.

Використовуючи вказаний підхід, можна виокремити низку різноманітних аспектів громадського контролю у публічно-правовій сфері, що у тій чи іншій інтерпретації також є предметом дослідження:

1) наук державного управління (25.00.00): О. Сушинський «Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти» (докторська монографія – 2002) [3], О. Крутий «Діалогова взаємодія органів влади та громадськості як умова демократизації державного управління» (докторська дисертація – 2011) [4], М. Сіцінська «Державне управління у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України» (докторська дисертація – 2014) [5], Д. Березовский «Вдосконалення механізмів громадського моніторингу та контролю в системі державного управління України» (2016) [6], В. Латишева «Механізми реалізації громадського контролю за наданням управлінських послуг органами публічної влади» (2010) [7], А. Буханевич «Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз» (2011) [8]. Наукові розробки з державного управління обґрунтовують сутність

«громадського контролю» як надійної форми демократизації процесів взаємовідносин та взаємодії органів влади та громадськості. Акцентується увага на чинниках ефективності системи державного управління, вирішальним з яких є активізація громадськості через механізми громадського моніторингу і контролю. Пропонується нормативно-правове закріплення у Основному Законі контролю громадського сектору за суб'єктами публічної влади як ключового чинника забезпечення постійного зв'язку між суспільством і державою. У цьому сенсі громадський контроль напряму пов'язується із розвитком демократії та громадянського суспільства у державі, оскільки є потужним ініціатором удосконалень за найголовнішими напрямками державної політики та оптимізації системи діяльності органів державної влади. Тому громадський контроль у межах цієї науки розглядається, насамперед, як складова реалізації публічного управління, що забезпечує громадсько-владний баланс у суспільстві шляхом усунення причин і перешкод, які призводять до невідповідності діяльності органів державної влади чітко визначеним стандартам організаційної взаємодії інститутів громадянського суспільства та влади і запобігання їм.

2) політичних наук (23.00.00): Л. Рогатіна «Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку» (2011) [9], Д. Іоненко «Політико-інституційні засоби контролю правоохоронних органів громадянським суспільством» (2011) [10], О. Білоусов «Інституалізація громадської ініціативи в Україні: світовий досвід та національні особливості» (2008) [11], Н. Скоблик «Контроль громадян над лідерами в теорії демократії Р. Даля» (2005) [12], В. Набруско «Громадська думка як чинник демократизації політичної культури в Україні» (2010) [13]. Дослідники громадського контролю над владою у межах політичних наук зосереджують увагу на ньому як

невід'ємній складовій реальної політики у демократичних державах. Під дією громадського контролю політична влада трансформується, модернізується та розвивається. Також громадський контроль розглядається як рушійна сила соціополітичної динаміки, політичних процесів, розвитку політичної системи суспільства, інструмент соціальних перетворень та політичних технологій. З позиції політичної культури та ідеології, ефективна реалізація громадського контролю позитивно впливає на формування громадської думки в умовах легітимації політичної влади, що також є предметом наукових досліджень політологів. Основні висновки авторів акцентують, що громадський контроль є формою соціальної активності громадян, тобто їх безпосередньої участі у публічній політиці як сфері комунікації між владою і громадянами.

3) соціологічних наук (22.00.00): В. Степаненко «Громадянське суспільство: дискурси і практики» (докторська дисертація – 2016) [14], Г. Падалка «Громадянська компетентність як чинник демократизації державної влади» (2011) [15], В. Шевченко «Ідентифікація громадської думки з проблем політики в соціологічних дослідженнях» (2004) [16], О. Танасюк «Механізм функціонування громадської думки в системі соціального контролю (програма соціологічного дослідження» (1995) [17]. У межах цієї галузі знань громадський контроль у публічній сфері інтерпретується як інститут соціального контролю над владними структурами, зокрема політичною владою. Велика частина соціологічних наукових розробок присвячується дослідженню громадської думки у системі соціального контролю владних структур держави. Також громадський контроль у розвитку громадянського суспільства розглядається як легітимація можливостей для автономних індивідів будувати свої взаємовідносини, насамперед, на основі морально-етичних принципів, що є вирі-

шенням проблеми соціального об'єднання та взаємодії людей зі своїми власними інтересами у єдину спільноту. Обґрунтовуються висновки про те, що для вироблення механізму громадського контролю потрібні відповідні зміни у системно інституційних засадах взаємин між державою та суспільством, оскільки лише за таких умов можливе реальне виконання контрольної функції громадянського суспільства у сфері публічних відносин.

4) філософських наук (09.00.00): О. Пасько «Взаємодія громадянського суспільства і держави в контексті модернізації українського соціуму» (2012) [18], Н. Девочкіна «Сучасні політичні трансформації як предмет філософської рефлексії» (2009) [19], С. Спільник «Соціальний контроль як чинник розвитку суспільства: соціально-філософський аналіз» (2006) [20]. У межах філософських наукових спеціальностей громадський контроль досліджується як оптимальна модель співпраці між громадянським суспільством та державою, що досягається шляхом громадського дискурсу суспільних проблем. У свою чергу, це сприяє репрезентованості органів влади, створенню відкритої публічної сфери. Також дослідники доводять, що ефективність співпраці влади і суспільства можливо досягти, розробивши гармонійні механізми забезпечення участі кожного свідомого громадянина в демократичних процесах, сформувавши громадянську культуру та громадянську компетентність. Особливо акцентується увага на соціально-філософській проблематиці розвитку контролюючої активності як держави, так і громадських інституцій.

5) психологічних наук (19.00.00): Г. Горбань «Психологія прийняття управлінських рішень у соціальних системах на рівні міської громади» (докторська дисертація – 2014) [21], Н. Ничта «Психологічний ресурс оптимізації взаємодії місцевих органів виконавчої влади з громадськістю» (2014) [22], А. Гусєва «Психоло-

гічні чинники готовності особистості до громадської активності» (2009) [23]. У наукових дослідженнях з психології громадський контроль розглядається, насамперед, як форма громадської та соціальної активності особистості, які забезпечують розвиток громад, визначають рамки та зміст суспільних, суспільно-владних відносин, впливають на процеси демократизації у державі і загалом виступають провідними чинниками суспільного благополуччя. Велику частину питань дослідники присвячують опрацюванню психологічних особливостей вироблення та прийняття управлінських рішень у соціальній системі на різних рівнях, готовності особистості до громадської активності, проявів діяльній природи людини, співіснування громади і держави, умов формування громадської думки, психологізації управлінської діяльності та залучення громадськості до вироблення загальнодержавних рішень.

Аналіз зазначеного масиву наукових праць засвідчує, що у функціонуванні громадського контролю у публічно-правовій сфері різні галузі знань виявляють та досліджують різні аспекти, ракурси, площини проблематики, що обумовлено об'єктом, предметом і методологією відповідної наукової сфери. Найбільш інтегрованими до юридичної науки є дослідження з державного управління та політології. У межах науки з державного управління громадський контроль розглядається крізь призму процесу реалізації державної влади та місцевого самоврядування, а також досягнення цілей та виконання функцій держави, демократизації й оптимізації державотворчих процесів. У межах політичних наук він аналізується насамперед у ракурсі політичних процесів, зокрема у контексті легітимізації політичних інститутів та ефективності функціонування політичної системи суспільства.

Також достатньо широко інтегровані до юридичної науки дослідження з соціології, філософії та

психології. Громадський контроль у соціології висвітлюється у площині розвитку соціальних об'єктів, тенденцій, прогнозів та закономірностей соціального життя суспільства, а також соціальних механізмів, способів управлінського впливу на суспільство та його окремі сфери. У рамках філософських праць громадський контроль осмислюється з позицій онтології, гносеології, феноменології та діалектики пізнавальної діяльності, що дозволяє зробити його розширену характеристику з урахуванням практики діяльності людини і суспільства, явищ та процесів, а також філософської рефлексії людини, суспільства та їх атрибутів. Дослідники у сфері психології аналізують передусім психогенез громадського контролю, форм та механізмів його реалізації, особлива увага приділяється вивченню психологічних процесів (індивідуальних і групових) у ході формування громадської думки, впливу громадського контролю на ухвалення та впровадження управлінських рішень у державі, а також його впливу на взаємодію влади та суспільства в цілому.

Міждисциплінарний підхід у дослідженні громадського контролю у публічно-правовій сфері забезпечує комплексність наукових пошуків, формулювання виважених висновків, можливість по-новому інтерпретувати способи розв'язання відомих проблем, тому у цьому сенсі, на нашу думку, є незамінним у науковій ме-

тодології. До ключових переваг застосування міждисциплінарного інструментарію у цій сфері слід віднести:

- розширення інформаційної та методологічної бази наукових пошуків (використання потенціалу наявних концепцій, теорій, доктрин та методологічних напрацювань);

- можливість перевірки достовірності результатів наукових досліджень у межах різних галузей знань;

- поглиблений аналіз окремих аспектів спільного об'єкту досліджень, що є предметом опрацювань інших наукових сфер;

- вироблення наукової синергії, що дозволяє вирішити спільні завдання у межах знань різних наук, а також виявити нові наукові проблеми та завдання, які не були відомі раніше в умовах «ізоляції» наукових розробок.

Таким чином, у межах цієї статті проаналізовані можливості міждисциплінарного підходу у дослідженні громадського контролю у публічній сфері на інформаційно-застосовчому рівні на прикладі декількох різних галузей знань, проте навіть у такому обсязі демонструються його переваги та суттєвий методологічний потенціал у наукових розробках. Тому, на нашу думку, подальші наукові дослідження міждисциплінарності у науковій методології, інтеграції та генерації з її допомогою нових знань будуть актуальними і перспективними.

Список використаних джерел

1. *Колот А.* Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти / А. Колот // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 11. – 2015. – С. 18-22.
2. *Кузан К. Ю.* Види наукових досліджень: термінологічний аналіз / К. Ю. Кузан // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 4 до Вип. 31, Том III (11): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2014. – С. 295-301.
3. *Сушинський О. І.* Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: [монографія] / О. І. Сушинський. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 468 с.

4. *Крутий О. М.* Діалогова взаємодія органів влади та громадськості як умова демократизації державного управління: дис... д-ра наук з держ. упр: 25.00.02 / О. М. Крутий. – Х., 2011. – 474 с.
5. *Сіцінська М. В.* Державне управління у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / М. В. Сіцінська. – К., 2014. – 36 с.
6. *Березовський Д. О.* Вдосконалення механізмів громадського моніторингу та контролю в системі державного управління України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Д. О. Березовський. – К., 2016. – 20 с.
7. *Латишева В. В.* Механізми реалізації громадського контролю за наданням управлінських послуг органами публічної влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. В. Латишева. – О., 2010. – 20 с.
8. *Буханевич А. І.* Публічний контроль за діяльністю органів державної влади: теоретико-методологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / А. І. Буханевич. – К., 2011. – 20 с.
9. *Рогатіна Л. П.* Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Л. П. Рогатіна. – О., 2011. – 17 с.
10. *Іоненко Д. А.* Політико-інституційні засоби контролю правоохоронних органів громадянським суспільством: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Д. А. Іоненко. – Дніпро. – 2011. – 18 с.
11. *Білоусов О. С.* Інституалізація громадської ініціативи в Україні: світовий досвід та національні особливості: автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / О. С. Білоусов. – О., 2008. – 19 с.
12. *Скоблик Н. В.* Контроль громадян над лідерами в теорії демократії Р. Даля: автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / Н. В. Скоблик. – Л., 2005. – 20 с.
13. *Набрusco В. І.* Формування громадської думки в умовах легітимації політичної влади (масовокомунікативний вимір): автореф. дис... канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / В. І. Набрusco. – К., 2006. – 20 с.
14. *Степаненко В.* Громадянське суспільство: дискурси і практики: автореф. дис... докт. соціол. наук: спец. 22.00.01 «Теорія та історія соціології» / В. Степаненко. – К., 2016. – 38 с.
15. *Падалка Г. М.* Громадянська компетентність як чинник демократизації державної влади: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Г. М. Падалка. – Донецьк, 2011. – 15 с.
16. *Шевченко В. М.* Ідентифікація громадської думки з проблем політики в соціологічних дослідженнях: автореф. дис... канд. соціол. наук: спец. 22.00.02 «Методологія та методи соціологічного дослідження» / В. М. Шевченко. – К., 2004. – 16 с.
17. *Танасюк А. В.* Механізм функціонування общественного мнения в системе социального контроля (программа социологического исследования): дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 / А. В. Танасюк. – К., 1995. – 197 л.
18. *Пасько О. О.* Взаємодія громадянського суспільства і держави в контексті модернізації українського соціуму: автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. О. Пасько. – Донецьк, 2012. – 20 с.
19. *Девочкіна Н. М.* Сучасні політичні трансформації як предмет філософської рефлексії: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Н. М. Девочкіна. – К., 2009. – 19 с.

20. *Спільник С. І.* Соціальний контроль як чинник розвитку суспільства: соціально-філософський аналіз: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С. І. Спільник. – Запоріжжя, 2006. – 16 с.

21. *Горбань Г. О.* Психологія прийняття управлінських рішень у соціальних системах на рівні міської громади: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Г. О. Горбань. – К., 2014. – 39 с.

22. *Ничта Н.Л.* Психологічний ресурс оптимізації взаємодії місцевих органів виконавчої влади з громадськістю: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Н. Л. Ничта. – Львів, 2014. – 20 с.

23. *Гусева А. В.* Психологічні чинники готовності особистості до громадської активності: автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / А. В. Гусева. – О., 2009. – 19 с.

Кравчук В. М. Міждисциплінарний підхід у дослідженні громадського контролю у публічно-правовій сфері

Стаття присвячена висвітленню ефективності міждисциплінарного підходу у дослідженні «громадського контролю» у публічно-правовій сфері. Автор демонструє можливості міждисциплінарності як методологічного інструменту на інформаційно-застосовчому рівні за вказаним предметом дослідження. У висновках статті наводяться ключові переваги застосування міждисциплінарного підходу у сучасних наукових розробках.

Ключові слова: міждисциплінарність, методологія досліджень, науковий інструментарій, громадський контроль, публічно-правова сфера.

Кравчук В. Н. Междисциплинарный подход в исследовании общественного контроля в публично-правовой сфере

Статья посвящена освещению эффективности междисциплинарного подхода в исследовании «общественного контроля» в публично-правовой сфере. Автор демонстрирует возможности междисциплинарности как методологического инструмента на информационно-прикладном уровне по указанному предмету исследования. В выводах статьи приводятся ключевые преимущества применения междисциплинарного подхода в современных научных разработках.

Ключевые слова: междисциплинарность, методология исследований, научный инструментарий, общественный контроль, публично-правовая сфера.

Kravchuk V. Multifaceted approach to the academic research of the public control in the law public field

The article is devoted to coverage of the effectiveness of a multifaceted approach to the study of public control in the field of public law. The author demonstrates the possibilities of multifaceted approach as a methodological tool. The conclusions of the article are the key benefits of a multidisciplinary approach in modern scientific researches.

Key words: multifaceted approach, research methodology, research tools, public control, law public field.